

járul az előadás színvonalának emeléséhez, másrészt fiatalokról van szó, akik szeretik a kihívásokat, és egy ilyen kihívás megerősíti a kórushoz való kötődésüket.

A rendkívüli események sorából kiemelkedik a pünkösdi vasárnapi latin mise, amely számomra azért elgondolkasztó, mert kezdeményezése a lelkeségi tagoktól, tehát az egyetemistáktól származik. A mise ünnepélyességéhez a latin nyelv használatán kívül hozzájárult a liturgia feldíszítése (incenzálás, processziók), továbbá természetesen a megfelelő gregorián és többszólamú tételek.

Írásom végén külön ki kell emelnem és meg kell köszönnöm Pákozdi István atya segítőkészségét, aki anyagilag és szellemileg is messzemenően támogatja a kórus munkáját.

Befejezésül kívánom mindenkinek, hogy ilyen munkában legyen része, hogy a liturgikus szolgáltatón keresztül megtapasztalja Isten kegyelmének áradását.

Csomó Orsolya

Az istentisztelet anyanyelve az ének

Ismét tanulságos beszélgetésnek lehettünk fültnáui két tavaszi vasárnap délután a Bartók rádióban, amikor Déri Balázs *Török Józsefet*, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi karának egyháztörténész professzorát kérdezte személyes benyomásairól és a katolikus egyházzene mai helyzetéről. A beszélgetések az elmúlt évek alatt évezredek liturgikus zenéjét tárták a rádió hallgatói elé, és most sokak kérésére a jelen felé fordították figyelmüket.

Indulásként arra keresték a választ, hogy abból a sokféle zenei nyelvből, amely ma megtalálható templomainkban (latin és magyar nyelvű gregorián, népelek, gitáros ifjúsági ének, klasszikus zenekari misék, reneszánsz kórusmisék, stb.) mi kerül át a harmadik évezredbe, és milyen eszmények fogják meghatározni az egyházzene útját. *Török József* professzor egyháztörténész-ként és teológusként válaszolva kifejtette: a Krisztusban beteljesedett kinyilatkoztatás az Egyház történelmében mind gazdagabban tárul fel. Ez a történelem pedig fokozatosan halad a végső beteljesedés felé. Egyes szakaszaiban az új mozzanat mindig egy új kihívásra adott válasz, ám ez sohasem az eddig kibontakoztatott és élő értékek megtagadásából, hanem azok újrafogalmazásából született. A XX. század felgyorsult eseményei többször kiváltották a liturgia és az egyházzene értékeinek újrafogalmazását, ezért oly izgalmas ebben a században a gazdagodás és szegényedés egymással összefonódó kettős folyamata.

Mindez a történelmi dinamizmus ugyanakkor szilárd teológiai alapokon nyugszik. Az istentisztelet anyanyelve ugyanis az ének, épp ezért a különböző zenei megoldások célja az ének kifejezőerejének erősítése. Ahol ez a cél elhomályosodik, ott a zenei nyelv elveszti a teológiai irányulását, következésképp alkalmatlanná válik a szent liturgia szolgálatára. Az ilyen zene kifejezhet vallásos tartalmakat, lehet kiváló értékek hordozója, ám a liturgiával nem él együtt, így nem segíti hallgatóját a liturgiában való részvételre, az Istennel való legszentebb

találkozásra. Az ének, és különösen is a gregorián ének éppen ezért az egyházi zene mintája és alapja. Ezt tette világossá a huszadik század elején Szent Piusz pápa motu proprioja (1903), ennek életre váltását tűzték zászlajukra a húszas-harmincas évek liturgikus mozgalmi, ezt alapozták meg az ötvenes-hatvanas évek elméleti munkái, és ezt koronázta meg a második Vatikáni Zsinat, amely a liturgiát úgy említi mint az Egyház életének csúcsát és forrását, a gregorián éneket pedig mint az egyházi zene mércéjét.

A beszélgetés kiemelte, hogy mint mérce, a gregorián nem kiszorítani akarja a többi zenei stílust, hanem felmutatja azt a viszonyt, amely a kinyilatkoztatás eseményéhez fűzi, ahogy szinte áttetszően a kinyilatkoztatás fényében jár, és a kinyilatkoztatott szót „belopja az ember szívébe”. Ez a viszony kell legyen az újabb alkotásokban is.

Török József ezután személyes élményei alapján beszélt a liturgikus énekel való megismerkedés lehetőségeiről. Már ministránsként kezdett barátkozni az egyházi énekekkel, különösen is a templomi kórus közösséget kovácsoló és jellemformáló életében, amely 1946 után a huszadik századi magyar katolikus megújulás gazdag egyesületi életének egész örökségét vitte-mentette tovább az ifjabb nemzedéknek. A Liber Usualis tételeit a nyolctagú gregorián *schola* tagjaként ismerte meg. A kispapévek során pedig a legnagyobbaktól: Rajeczky Benjaminszólótól és Mezey Lászlótól tanulhatta meg, mi is az a magyar gregorián és milyen volt a keresztény magyar középkor. Hároméves cantus magisterségének legnagyobb élményei a vasárnapi Egyetemi templomi vesperások zsúfolásig megtelt templomban végzett liturgiái voltak, melyeken jól megfértek a magyar és a latin nyelvű gregorián tételek. A kor egyházzenei életének pezsgését olyan nevek és életművek fémjelzik, mint Bucsi Lászlóé vagy Gergely Ferencé, Werner Alajosé.

Tanulmányai befejeztével Török József maga is tanítani kezdett a budapesti nyári kántorképzőn, neves tanártársakkal —mint Bucsi László vagy Jáki Teodóz— együtt formálta az új egyházzenei-nemzedék látásmódját majd húsz éven át mint a liturgika tanára. Legmeghatározóbb élménye a diákság olthatatlan kíváncsisága volt a szép iránt, legyen az könnyű szárnyú gregorián vagy gazdag pompájú barokk polifónia. A liturgika tanítását folytathatta a Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatán Csanád Béla professzor úr mellett, kezdettől tanít a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem tíz éve újraindult egyházzene-tanszakán, és a liturgiához köti disszertációin túl történeti kutatásainak több területe.

Negyedszázada vesz részt az alsó-krisztinavárosi templomban a vasárnap esti vesperásokon, ahol most már az egyházzenei tanszak növendékeinek bekapcsolódásával magas színvonalon hangzik fel a magyar gregorián, amelynek megvan a templomban ma is a létjogosultsága, különösen akkor, ha mint itt, van a templomnak olyan állandó, hívő közössége, amely hétről hétre jelen van, így minden nehézség nélkül képes elsajátítani ezt a szép magyar liturgikus hagyománykincset.

Nem áll messze a kérdezettől a „Szent vagy Uram” énekkultúrája sem, hiszen minden vasárnap délelőtt a máriaremetei kegytemplomban celebrál szentmisét, ahol —lévén búcsújáráhely igen változó hívőszereggel— ennek a szélesebb körben ismert népénekkultúrának van meg —nem kizárólagos jelleggel— a létjogosultsága.

Minden igényes egyházzenei hagyománynak lényegében arra kell törekednie, hogy a hierarchikus rendezettségnek megfelelő módon az aktív jelenlét állapotára segítse a liturgia minden résztvevőjét. Dicséretre nyissa az ajkakat a szív és az értelem összeszedettségében. Az egyházzene célja nem az eksztázis; hatnia kell a szívre, de nem szabad azt szétzilálnia. Nem újdonságot kell nyújtania, hanem az örök ismétlés által kell az örökkévalóságba bevezetni a hívő lelkeket.

A liturgia sokkal gazdagabb, mint gondolnánk. A liturgia a legmélyén a szép köszöntése. A szép elmaradása az ünnep elmaradása, ami méltatlan Isten házához. A Katolikus Egyház ma is a számára legfontosabb helyen fogadja be a művészeteket: az Isten dicséretében, az istentiszteletben. Ebben is az Atya teremtő tevékenységét folytatja tovább. A zene, amely a legabsztraktabb a művészetek között, talán sajátosan is az isteni teremtés tükrözője. A legszorosabban kötődik az időhöz: mire megszólal, a jövő múltként elillan, de itt hagyja lelkünkben a hangok felhőjét mint az örökkévalóság kézjegyét.

Rosner Zsolt

Adoremus

címmel a szegedi Agapé és a budapesti Ecclesia közösen, egyszerű, de ízléses formában jelentette meg *Török József* 1977-ben legálisan kiadott, majd számos illegális utánnomást megért, s most némileg átdolgozott, bővített könyvét, mely —alcíme szerint— az egyházzenét művelő fiatalokat, kántorjelölteket kívánja bevezetni az Egyház liturgiájának ismeretébe, de bárki nagy haszonnal forgathatja, aki meg akarja tenni az első lépéseket ahhoz, hogy tudatosan elmélyedjen a római katolikus liturgiában.

A könyv azon nagyon kevés valódi bevezetés közé tartozik, amelyeknek az a legfőbb erénye, hogy az ismeretek egy területének teljességéről, rendszeresen (vagyis az összefüggő elemek logikus szerkezetben való bemutatásával) s egyszerű, kristálytisza fogalmazással ad számot. Amit a könyv olvasója itt elsajátít, abból később semmit nem kell mint leegyszerűsített, pontatlant elfelejtene, hanem csak részletesebben fogja megismerni a megtanultakat, s akár saját maga is eltájékozódhatik, továbbhaladván abban a birodalomban, amelybe itt bevezetést nyert. Ilyen művet az a tudós alkothat, aki rendezett elméleti ismereteit a gyakorlatban is megéli, s szenvedélyesen szeretett tárgyát az adott hallgatóság szintjén, de mindig a teljességet képviselve közvetíti.